

КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ФЕНОМЕН «МАНДРОВАНОВОГО ГРАДУ» В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ

О. Б. Гуцуляк

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +380(342) 69-41-10*

В статті розглядається філософсько-світоглядний та культуротворчий аспекти сучасного українського літературного процесу в контексті загальносвітового літературного процесу, визначено провідні міфологеми (“протеїзм-трікстерство”, “мандрованість”, “культуртрегерство”), темпоральні групування, креативні практики, дискурсивна тяглість сучасної постмодерністської та неомодерністської української літератури від барокової, класичної та модерної української літератури.

***Ключові слова:** сучасний український літературний процес, культура, конвенція, покоління, проекти, дискурси, міфологеми*

“Патріарх Бу-Ба-Бу” Юрій Андрухович пропонує всім українцям (“ще не добитим”) відкриття “лицарської Слави” своєї країни, слави “мандрованого лицаря-філософа”, “визволителя Панни” (архетип “Персей”) [1]. Цим він повторює західноєвропейського патріарха літератури Генріха Бюлля («Очима паяца», 1963 р.), який не знаходить для свого “лицаря-принца” іншого шляху, крім карнавального-циркового (знаменно, що один із перших романів Бюлля «Потяг прибув вчасно» початково мав назву «Від Львова до Чернівець»). Надалі романи Юрія Андруховича «Рекреації» та «Перверзія» явно перегукуються з такими романами Бюлля «Чим закінчилося одне відрядження» та «Груповий портрет з дамою».

Не слід перейматися тим, що *ідея “лицаря-визволителя Панни”* є смішною та споріднена із *замилуванням Дон Кіхота лицарською славою* раннього Середньовіччя. Не забуваймо, що якщо на крайньому Заході Європи лицар серця Дульцінеї втілював незалежне існування на “окраїні” суспільства та звільняв каторжників, то на крайньому Сході Європи лицар Святої Покрови здійснював той же “момент” буття – жив на “окраїні”, звільняв каторжників із турецьких галер... Але якщо ідальго Алонсо Кіхано – герой-меланхолік, то гетьман (генеральний капітан) християнської міліції Сагайдачний – герой-холерик, який і стінами Кремля та Хотина заволодів і свою Дульцінею проміняв на тютюн та люльку... Наполеона Бонапарта теж підіймали на глум за похід у Єгипет (акт замилування традицією хрестових походів). Але наслідком його став Розетський камінь та дешифрування давньоєгипетських ієрогліфів...

Так, «*Великі Пригоди*», “... Великі трагедії, – писав Микола Шлемкевич, – тяжкі переживання нації часто є струсом духа, після якого приходять глибокі відкриття. З розораних душ вистрелюють горді будівлі, в яких довго наступні покоління знаходять свій дім і світ” [2]. Начебто, тепер це вже реалізується:

... вже народжуєсь Київ – новий, златоглав
для нових офіцерів та антологій! [3].

Іншими словами, екс-“неодегенерат” Степан Процюк пропонує йти шляхом, схожим на шлях барона Романа фон Унгерна, що намагався в 1921 році відродити у серці Монголії міф чорної “суувастик” на жовтому полотнищі – могутню імперію Чингизидів. Зрештою, російські євразійці та неоевразійці підняли на щит ідеал засновника “ордену офіцерів-буддистів”...

Свого часу українців не захопила неоромантика “*східних (азіатських) конквістадорів*”, “*конквістадорів Великого Сходу*” [4]. Але об’єктивна реальність володарює всупереч суб’єктивному бажанню “братії” українців. Тепер “...час пуританців, людей гарячої віри – знов настав для Європи і світу; що ці, якраз ці “пуританці”, показалися деміюргами історії ...; що власне “добра воля осіб”, воля, скріплена вірою – творила історію, їх “апостольське слово”, (а) не “безупинний громадянський поступ”...” [5].

Негативно оцінюючи феномен “деміюргів”, “янсеністи” від літератури охрестили цей наш час “*часом єзуїтів*”. Нехай і так! Останні – це “... лицарське братство суцього перед обличчям небуття, бойове співтовариство у священній війні проти потягу до розпаду, проти тліну та розтління, проти ніщо” [6].

Жан-Франсуа Ліотар убачав прихід цих “лицарів-конквістадорів” у “*вчених-партизанах*”, “*негативних героях*”-постструктуралістах, які методом деконструкції підривають пануючу Систему зсередини. Така собі мрія зреалізувати те, на що не спромоглися “нові ліві” 60-70-х рр. ХХ ст. зі своїм журналом «Партизан Ревю»...

Саме до “партизанів-деконструкторів” прийшов із своїми романами Юрій Андрухович, шукаючи шлях лицарів після реалізації вищезгаданого проекту Г. Бьоля на українському терені (у вигляді «Бу-Ба-Бу»; якое у телециклі «АргументКіно» ведучий, головний редактор журналу «КГМОКоло» В. Войтенко, щоб пояснити глядачеві, що таке постмодернізм на прикладі кінофільму Джона Коєна «Виховання Арізони», дав таке визначення: “Це такий собі бубабізм у кіно!”).

За В. Єшкілевим, одначе, інші “лицарі-партизани” виробили кудибільш витонченіші (“єзуїтськіші”, як сказав би літературний критик Є. Баран) *форми дискурсу*: “*гра на випередження*” (а la “Мы наш, мы новый мир построим”), а саме:

1) широка домовленість традиціоналістськи налаштованих мислителів (тобто “генонівців”, “нових правих”) та культуртрегерів (“гекатонхейрів”, за А. Дугіним) про *введення в сучасний контекст поняття “плеромічна відкритість”*, розробка *знакового* (на базі універсалій, на-

приклад, австро-угорської метакультури) та сенсового наповнення, що стають “ембріонами злагоди” для нового за методом традиціоналізму (post-Guenonisme або post-ruthehisme), “вживленого” у “постмодерністську тканину інтелектуального простору”;

2) “накидування” мисленнєвих, будь-яких нюансовано-нарацій-них (у дусі стилю “фентезі”) практик толкієнівсько-діккенсівського типу (т.зв. “деміургійний дискурс”) на амбіції певних сил, політичних, економічних або естетичних [7].

Але проекти як Г. Бьоля – Бу-Ба-Бу, так і “неотолкієністів” (але аж ніяк не самого В. Єшкілева, який лишень провокує ситуацію у потрібне йому русло, за що отримав прізвисько “Тапон української літератури”, щоб у черговий раз потурити зашкарублість української маси “іронією швейківського типу”) – невдалі варіанти можливого. Бо їм, несучим ідеї “раю тварин святого Франциска поміж “птахів та лілій”, нема місця у сфері масової культури – цієї animal farm” (“ферми тварин”), класично описаної Джорджем Орвеллом. Похід “лицарів престолу святого Бьоля” приречений на невдачу під ударами Саладіна – «Масового Чтива».

Юрій Андрухович вчасно втікає із “проекту Г. Бьоля” у “проект Томаса Манна” (роман «Смерть у Венеції», 1912 р.). Далі наводимо дещо довгу цитату з рефлексій грузинського культуролога: герой роману Манна Густав фон Ашенбах, “... віддаючи себе у четвертій главі у владу міфологічного, ... сп’янів від можливостей розмикання своїх кордонів вглибину, в перспективу подоб, сп’янів тим більше і тим пагубніше, що у цьому міфологічному достаткові для нього нема центрального, опорного міфу, за котрий міг вхопитися його розум, – міфу, котрий би став ведучою зіркою та стержнем, новою культурою його внутрішнього життя. Як блукає він (вимазавши собі обличчя сажею, тобто у “масці”, – О.Г.) лабіринтом венеціанських вуличок, переслідуючи Тадзіо, так само блукає він і лабіринтом міфів у все зростаючому своєму сп’янінні. В якусь мить здається, що платонівські діалоги можуть стати організуючим центром, котрий стягує до своєї логіки внутрішні сили та спонукання Ашенбаха... Отже, у міфологічній логіці, котрій вручає себе Ашенбах, відсутня генеральна організуюча ідея – відсутній його власний стерновий міф” [8].

Для російського модернізму “провідним міфом” є солярно-космічний міф про боротьбу “культурного героя” із Сонцем, що символізує перемогу над часом.

В американському світовідчутті цю “провідну зорю” прояснив Генрі Форд: “...Невдачі дають тільки привід розпочати знову і більш розумно. Чесна невдача не ганебна; ганебний страх перед невдачею”. І далі слова Бориса Парамонова: “... Що таке Америка”? Це не досягнутий рівень споживання, а готовність розпочати заново, від нуля. “Емігрувати” ... Америку створили люди, здатні розпочати від нуля. Але це і є “єврейство” – як усезагальна характеристика людського проекту. Америка – інтернаціонал євреїв усіх націй... Російська культура повинна бу-

ла піддатися діаспорі та викоріненню у власній країні, щоб довести свою прославлену “вселюдськість”...” [9].

Той же принцип “розпочати спочатку” виразив поетичним рядком геній цивілізації Окциденту Р. Кіплінг:

...И, потерпев крушення, можешь снова –
Без прежних сил возобновишь свой труд,
И если ты способен все, что стало
Тебе привычным, выложить на стол,
Все проиграть и вновь начать сначала,
Не пожалев того, что приобрел...

(«Если...»)

Юрій Андрухович емігрує спочатку уявно у романі «Перверзія» (1997 р.), цьому українському аналозі «Смерть у Венеції». Герой роману Стах Перфецький нагло зникає у лабіринтах Венеції, де *провідним його міфом стає* “... все починати спочатку і щохвилини вигадувати для себе можливості нового початку” [10], що цілком у традиції української літератури: “...Як би було безбарвно й сіро, справді, коли б не було в людей цієї щохвилиної здатності відроджуватися й відтворюватися. Відтворюватися не стільки в поколіннях, а щохвилини. Який неоціненний скарб!” (Докія Гуменна) [Цит.за: 11]. Не дивно, що авторка цих слів – *апологет язичництва, в якому з кожним новим календарним роком можна розпочинати все знову, без будь-яких докорів сумління, без жодного тягара минулого гріха.*

Це – ніщо інше, як *міфологема «Протей» («Трікстер»), борець із богом – “культурним героєм” (“культуртрегер” – ведуча міфологема імперськості, отже – Росії, в якій, мов Йона, певний час перебуває герой іншого роману Юрія Андруховича – «Московіада» – Отто фон Ф.). Але цей трікстер (у палеоазіатів він виступає у образі Ворона, тож не дивно, що М. Жулинський підмітив щодо Андруховича: “... не гребує нічим – мов та ворона” [12]) є в той же час богом Діонісом, “трагічною множинністю” [13]. Тому українці почуваються у постмодернізмі як риба у воді, живуть у ньому та ним: “багатоманітність можливостей” ставиться в основу постмодернізмом, в той час як для реаліста (людини епохи раціоцентричного Модерну) це здається хаосом та безладом [14].*

“Множинність нових початків” – це і коїтуси: “... Російські люди... не розуміють, що “секс” важливіше “сублімацій”. Останнім твердженням не заперечуються жодні старі цінності, але виявляються нові, і вони зближуються; сексуальна енергія ... усвідомлюється як цінність... Сублімація і редукція не протиставляються світоглядно, а розташовуються поряд. Реалізується формула Гегеля: істина не тільки результат, але й процес” [15]. “...Я розкошую, мов фалос у лоні”, – пише Юрій Андрухович в «Листах в Україну (із Москви)». А Віктор Шкловський, коли повернувся з еміграції у Москву, навпаки, визнав: “... Я живу тьмяно, мов у презервативі” («Третя фабрика»).

Це – і стан здатності *переноситися легко і вільно з поезії у найрізноманітніші форми життя*, в якому перебували О. Пушкін та В. Шек-

спір [16] і чого прагнув навчитися М. Гоголь. Не дивно, що Ю. Андрухович перекладає українською «Гамлета», займається іншою формою життя – науковою діяльністю (захищає дисертацію), журналістською (веде колонки в газетах «День» і «Західний кур'єр»), педагогічною (читає лекції за Фулбрайтівський грант) тощо.

Як на нас, то викликаний цей *“протеїзм” бажанням за досконалим світом поетичних спогадів приховати свою особистість* (аж до повного її зникнення). Для В. Шекспіра – це неаристократичне походження, для О. Пушкіна – *“арапство”*, для Ю. Іздрика (із Т. Прохаськом та В. Муликом) – *“мізісторія”* як *“відчуження від Європи”* (у формі *“туги за Австрією”*, за нереалізованою такою собі *«Землею Франца-Йосипа III»*).

В Ю. Андруховича *“комплекс Протея”*, проте, має іншу природу – він викликаний, щоб стати маскою для іншого творчого комплексу, суть якого прорвалася назовні з декларацією небажання більше писати поезію. Це ж саме надibuємо у Василя Розанова: *“... Насправді – це так конкретно, як було б з когось списане. – “Я не відмовляюся писати; але хочеться на час, навіть довший час, перестати друкувати. Поезія для мене не самолюбива насолода. Я не маю потреби у хвалі (звісно, черні), але не бачу, чому повинен піддаватися її звинуваченням”*. Це – мова Сальєрі! Між тим – це лист Баратинського...” [17]. Ба, більше того! Ще Освальд Шпенглер *“комплекс Протея” вважав викликаним “відвічним інфантильним відчуттям боязні світу”* (де *“світ”* – це *“тіло”, “минуле”, “здійснене”,* в той час як *“життя” – “здійснюване”,* а *“душа” – “те, що належить бути здійсненим”*), що є *“... найбільш творче з усіх відпочаткових відчужень. Йому зобов'язана людина найбільш зрілими та глибокими з числа форм та образів не тільки свідомого внутрішнього життя, але і його відображення у безкінечних явищах зовнішньої культури. Як таємна, не зовсім чутна мелодія проходить ця боязнь через мову форм кожного справжнього витвору мистецтва, кожної широкій філософії, кожного великого діяння... Тільки внутрішньо мертва людина ... втрачає або заперечує її ... відпочаткове відчуття боязні знаходить своє вираження у духовних, доступних для сприйняття образів символах протяжності”* [18], тобто *“вічного повернення”* – щорічного воскресіння у містеріях розтерзаного фракійсько-кельтського бога Діоніса: *“...Ім'я Діоніс можна замінити іменем Протей... Діоніс, трагічна множинність...”* [19].

Але ці язичницькі *“безкінечні початки” – це втеча від вимоги здійснити зміну раз і назавжди*. Відомий теолог Андрій Кураєв наводить слова одного філософа про те, що він знову пізнав радість молодості, пройшовши від членства в ЦК КПРС до християнської віри: *“...Адже молодість людини вимірюється її здатністю лишити усе позаду та почати все заново. І справжній гріх – це відмова стати чимось більшим, ніж ти є зараз”* [20].

Потім, *відреагувавши свої творчі комплекси, “язичницький” Патріарх Бу-Ба-Бу Юрій Андрухович емігрує реально, починаючи з частих вояжів до Австрії, Німеччини, Польщі, Швеції і до Сполучених Штатів* (грант Фонду Фулбрайта).

Те ж саме *мандрування* чинять його “компліментанти”:

- Юрко Покальчук – до Парижа,
- Галина Петросаняк – до Відня та Праги,
- Тимофій Гаврилів – до Відня,
- Володимир Єшкілев – до Єрусалиму та Москви,
- Володимир Чернявський – до Риму,
- Тарас Девдюк – до Чікаго,
- Олег Короташ – до Кракова,
- Олександр Ірванець – до Києва,
- Іван Андрусяк – до Луганська,
- Олесь Гордон – до “латентного” Львова,
- Юрко Іздрик – до просто Львова, а потім до того ж таки Кракова,
- Тарас Прохасько – хоча б до іншої “Анни”...

Таке собі “*посполите рушення*”, “*рокош*”, “*похід конфедератів*”, “*хіджра*” сучасної української літератури. “...Одне слово, письменники сьогодні тікають у прикладну географію” [21].

Іншими словами, постає такий собі літературний “*Мандрований Град*”, що перебуває у драматичному протистоянні із “земним градом” (тестаментарно-рустикальним, заповідально-селянським літературним дискурсом) та у драматичній нетотожності самому собі, бо його численні вороги зовні належать до нього. Таке собі “*неоавгустиніанство літературне*”, як означив би якийсь упорядник енциклопедії, натякаючи на вчення Августина Блаженного про два гради – «*Град Земний*» і «*Град Небесний*».

Одночасно реанімується і *проект* східного сучасника св. Августина Аврелія Блаженного – св. Діонісія Ареопагіта, для якого *церква* – це ієрархія ангелів на небі, що безпосередньо продовжується ієрархією людей на землі (“відображення чистого світла у чистих дзеркалах”). Про драматизм їх протистояння не може й бути мови.

Харизму на цей *концепт-проект* “*неоареопагітства*” з його ніцшеанським пафосом поділу на “*овець*” та “*козлиць*” Володимир Єшкілев отримав внаслідок як реального паломництва у Святу Землю (спільно з дійсним членом Римської Академії Сучасного Мистецтва, івано-франківським художником-філософом Володимиром Чернявським), так і від благословення імператорських генів (В. Єшкілев – представник бокової лінії династії Кантакузенів, що підтримували ісихастів у боротьбі з візантійськими “рустикалами”-зилотами, на яких опиралася династія Палеологів). Володимир Єшкілев, цей “білінгв-характерник”, “горопашний деміюрг” (як означив його донецький журнал «Кальміус»), “сучасний непримиримий Іван Вишенський з ентузіастичним пафосом Петра Скарги” (ось і зійшлися крайнощі!) вибудовує власну ієрархію та рівні допущення до “*тайнства*” у сучасному українському літпроцесі – «*Мала Українська Енциклопедія Актуальної Літератури*» (МУЕАЛ; видано в 1998 р.). Парадоксально, що інші твори Ареопагіта та Єшкілева теж перегукуються: «*Про Божі імена*» – «*Парадокс Хомського*»; «*Про містичну теологію*» – «*Адепт*» (у співавторстві з О. Гуцуляком) тощо.

Як на наш погляд, то проект “ієрархія актуальної літератури” породжений “феноменологічним синдромом” у його творців, а саме – прагненням до достовірних істин, в той час як концепт «Мандрований град / Пілігримне царство» (його апофеоз – «Пси Святого Юра», одинадцяте число «Четверга» та журнал «Потяг-76»), навпаки, – “метафізичним синдромом”, тобто прагненням до гіпотетичних (допустових) тверджень. Останній проект визнає право на життя проекту В. Єшкілева саме як “екзотеричного” (зовнішнього, відкритого, доступного для сприйняття непосвяченому) свого аспекту, мета якого – регламентувати життя всіх рівнів сучасного літературного процесу (знав би найбільший “регламентатор” українських “інженерів людських душ” Олександр Корнійчук ким стане внук його особистого шофера!).

Потрібен лише новий “папа від літератури”, щоб одразу з простого “приходського” (“Станіславського”) “священнодійця від літератури” перевести Володимира Єшкілева у статус офіційного “кардинала української постмодерної літератури” (як це сталося з Д.Г. Ньюменом). Зрештою, журнал «Крещатік» визнав вже цього представника “станіславського феномену” тут і тепер (*hic et nunc*) за “сірого кардинала” літпроцесу (пор. з тим же Ньюменом). Щоправда, є для нього небезпека впасти в “прелесть”, але здорова іронія швейківського типу (як вже говорилося) у самого творця МУЕАЛі зуміє, сподіваємося, подолати цю спокусу (як бачимо, проте, ця надія не справдилася – в 2008 р. богиня Калі-“Слава” нещадно пожерла “кардинала-консультанта”).

Та й чи не повірити у ніцшевське “вічне повернення”, адже німецький літературознавець Ганс Ешке (!!!) займався “роздаванням слоників” представникам іспанського літературного покоління 1898 року. В 1947 році його книга повторно була видана у перекладі на іспанську в Сантьяго-де-Чілі. З Гансом Ешке полемізував інший критик – Гарольд Баран, що вражає у сенсі існування ідейного “антипода” Володимира Єшкілева – літературного критика Євгена Барана. До речі, ці обидва українські літературознавці народилися 23 травня, у день просвітителя диких африканських племен (берберів і таке інше) Симона Зилота (це на його весіллі Син Божий на прохання Богородиці перетворив воду на вино, цим вперше проявивши свою надприродну сутність).

Легітимність письменницький «Мандрований град / Пілігримне царство» отримує з рук метра українського культуротворчого духу Юрія Шереха-Шевельова: “... шанс України – в експансії” [22]. Експансія – “хіджра” набуває статусу перфектного. Роман Юрія Андруховича «Перверзія» для української культури та ментальності первертує (латин, “перегортає”, “відкриває”) «Історію русів» (паралель роману з нею помітив Назар Федорак [23]), історію еміграції-експансії варягів-лицарів-ченців-“конквістадорів степу”.

З Юрія Андруховича та «Псів Святого Юра» розпочалася “андрухов’юрська ера” української геокультури (однакові геологічні періоди на різних континентах мають різні назви), тобто ера, яку В. Єшкілев визначив як ера “шляху воїна попри жерця” [24].

Концепт «Мандрований Град» (як сучасний варіант метапроєкту «Україна – країна мандрованих дяків», за М. Гоголем) може дати українству розраду від прийняття через цей проєкт того факту, що реальна Україна – “...при битій дорозі. Що вона і Європа й Азія. Наша культура вбирала елементи з обох сторін світу... Злочин Росії не тільки в тому, що вона відірвала нас від Європи. Вона відірвала нас і від Сходу... Калмики нам теж потрібні. Це знав Хвильовий. Це відчувала Гриневичева. Не втямки це епігонам вісниківства (“рустикалам”, – О.Г.) і львівській перекупці (тобто тим, кому “нудна дорога на Схід”, як признається Степан Процюк, – О.Г.)... Суть не в запереченні імперіяльної концепції заради ствердження провінційної, а в виробленні вищої імперіяльної («Євразія без Москви!», – О.Г.)... В нашу епоху позиція ця – ключ до майбутнього... Зрозуміти себе – це означає ствердити себе... *Не острів серед суходолів – припонтійських і тучних, ... – а осередок двох материків*” [25], своєрідна МезоЄвразія: “... Із Заходом мостом з’єднати Схід, Нехай новий на ній зросте Акрополь” [26].

Як колись поєднав Захід та Схід Александр Македонський. Про повторення його подвигу українськими лицарями (“александрами”) мріяли письменники козацького барокко XVII ст., об’єднані у власний “Мандрований Град-Ковчег” (серед стихій титанізму та звитяжництва) – київське “Товариство Афіни / Атеней” (Є. Плетенецький, П. Беринда, К. Сакович, С. Почапський, П. Могила, С. Косів, Х. Євлевич). Дещо пізніше об’єдналися у свій “Мандрований Град” – “Чернігівські Атени” Л. Баранович, О. Бучинський-Яскольд, І. Величковський, Д. Туптало, І. Орновський, І. Максимович та інші.

Отже, «Мандрований Град» “андрухов’юрської ери” продовжує українську традицію. На роль “Атен” претендували і “лицарський орден”, «Пси Святого Юра» (*domini canes*), “солдати-зброєносці” при цьому “ордені” – Асоціація українських письменників (АУП), різні “жрецькі-священницькі” консорції – «Нова література», «Авжеж», «Четвер», «Література Плюс», «Критика», «Кур’єр Кривбасу», а також “лісові ватаги” – «Нова дегенерація», «Друзі Еліота», «Смолоскип», «Книжник Рев’ю», «Севама», «Поетичні майстерні» та інші.

Реально домінуючим “Атенеєм” претендував стати «Станіславський (Івано-Франківський) феномен» (Ю. Андрухович, Ю. Іздрик, Т. Прохасько, Г. Петросаняк, В. Єшкілев, В. Мулик, Я. Довган, О. Лишега, М. Микицей, М. Король, О. Гуцуляк, А. Морговський, А. “Середа” Кирпан, О. Рубановська, В. Чернявський) та його друковані органи «Четвер», «Плерома», супутні йому донецький «Кальміус», чернівецький «Потяг – 76» та львівський «Форма(р)т», а також персонально – Ігор Бондар-Терещенко, Олесь Гордон, Олег Соловей, Анна Біла, Василь Кожелянко, Маріанна Кіяновська, Олександр Бойченко and the rest. Проте “Станіславський феномен” виявився тим возом, який так і не зрушив з місця, бо тягли його “мандрувати світами” у зовсім протилежні боки. І, зрештою, він розвалився.

Редактор рустикально-тестаментарного журналу “Основа” Валерій Ілля щось таки відчув у *геокультурних здвигах українського духа*, але нове “покоління незнаючого кінця часу” (*endlose Zeit*), “часу сарматів” (за І. Бобровскі), “часу езуїтів” (за Є. Бараном) він невірно витлумачив як “дітей безчасся” (Ю. Андрухович, В. Діброва та ін.), а тому мріє про *альтернативу їм* – “нове покоління” “пастушків” “Великого Стилю” [27] (пор. з іронізуванням над цим у новій книзі Костя Москальця «Нічні пастухи буття»). Валерій Ілля “звільнив” ціле покоління з літератури, оголошуючи його “яловим”, бо, на його думку, воно порушило “благопристойність” “Великого Стилю” рустикально-тестаментарного (селянсько-заповідального) дискурсу.

Нехай і так. Звільнений “благопристойниками” ліцейський вчитель романських мов *Езра Паунд* висадився у Гібралтарі без грошей у кишені та помандрував пішки через всю Іспанію, Прованс, Тоскану, живучи випадковими заробітками і відкриваючи для себе свідчення збережених ще скрізь духовних цінностей Середньовіччя, його етики та мистецтва.

Так і думаємо, що звільнені *адептами “Великого Стилю” письменники з «Мандрованого Граду»* зроблять для нашої культури нові чудові і чудні відкриття.

* * *

Без сумніву, *наша інтерпретація* має право на існування на основі т.зв. *парадокса Шлегеля-Шлейєрмахера*, що полягає у наступному: дослідник, критик, інтерпретатор завжди ліпше розуміє контекст, ніж автор.

Перші читачі вищенаведених рядків вказували на той факт, що наш текст суперечить тому, що висловив співавтор роману «Адепт» та МУЕАЛ у своїй статті «Діти різних конвенцій» [28], а саме, що крім *дискурсів “кореневої” та “ризомної” ідеології* “... я констатую лише один незаперечний факт: *третьої конвенції створити поки що не вдається*” (В. Єшкілев).

Вірно, *не вдається так званим “дев’ятдесятникам”*. Просто тому, що вона вже створена. Віктор Шкловський назвав її “конвенція часу”: “... Кожна людина затримується у своєму розвиткові на якомусь етапі, перестає йти за загальною течією часу і, як звичайно, закріплює ситуацію своїм одягом” [29]. А тепер цю *ситуацію визначають як “постмодернізм”*. *Немає єдиного стилю, єдиної історії, єдиного часу і мови*: “... надто багато історичних часів жужмом упхалося в тісний, заледве що двадцятилітній проміжок” [30].

Так, покоління, дещо невірно означене як “*дев’ятдесятники*”, залишилися у часі культурного андеграунду (*постшістдесятництво та його відгалуження* – “*вісімдесятництво*”, “*Нова хвиля*”), а не пішло за течією часу у “*хіп-хоп-культуру*” (т.зв. “*дуже пізні дев’ятдесятників*”, “*двохтисячників*”, соол-культуру). Ще інші, у свою чергу, залишилися або у часі героїв драми «*Майстри часу*» (Сталінська премія, 1930 рік), як от Б. Олійник, В. Сингаївський, О. Мороз, О. Берд-

ник та інші), або “*націонал-революційного резистансу 20-50-х років*” із його принципами “*народництва*” (“*ендіженізму*”), просвітництва, “*мовомислення*”, “*культурною неприпомністю*” (за Оксаною Забужко; Вячеслав Медвідь визначає це покоління як “*неонародництво*”, Вікторія Стах – “*сомнамбулізм*”, “*вовкулакуватість*”).

Але *передову позицію займають серед цього набору “часів” саме спадкоємці культурного андерграунду (“культурного гедонізму”)*. Вони на правах “*нувель лежітім дефанс*” стали “*новими єзуїтами*” для досягнення головної мети – *внести у свідомість своєї майбутньої пастви культуроцентричну (“космоцентричну”) ідею, щоб, як мріяв Гамлет, “вправити Часові його суглоб”. Або перетворити Час, або вмерти!*

“*Позадесятники*” (С. Процюк, Є. Баран, І. Ципердюк, М. Бриних, В. Стах, А. Кокотюха та інші), чи, як їх визначив Юрій Андрухович у передмові до “*Нової дегенерації*”, “*поетичні магометани*”, не вірять в успішну реалізацію цієї “*хірургічної*” операції. Хоча свого часу “*деміургійний*” проект під назвою “*незалежна Україна*” таки вдалося зреалізувати носіям “*часу народництва*”, а ті, які заперечували його можливість, приречені були стати в обслуговування людиноненависницькому тоталітаризмові, а після того, як “*лев здох*”, стали “*мародерами*” – перетворилися “*... на такого собі “пахана”, що очолює “малину”,... там де треба підставляє кишеню*” [31].

Виходячи з *принципу типології*, запропонованої російським літературознавцем Славою Льоном [32], *час культурного андеграунду сучасної української літератури відповідає т.зв. “бронзовому вікові”* (з 1957 року), суть якого, вже за культурологом Микитою Покровським, полягає в тому, що *в цій епосі йде інтенсивне оволодіння майстерністю, стрімке становлення та закріплення життєво важливих навиків, розвитку вмінь та знань, увага до спадку*, головним чином, епохи “*срібного віку*” (кінець ХІХ ст. – 20-ті роки ХХ ст.). “*Час народництва і/або класовості*” відповідає “*мідному вікові*”, *вікові резистансів та “мідних труб” – культури на службі ідеології*.

Самі ж “*позадесятники*” є *актуалізаторами “залізного віку”*, епохи *диявольської гри розуму* (за Мерабом Мамардашвілі), актуалізаторами його апофеозу – “*квалітизму*”: *неправильна мова (порушення у синтаксисі та/або в семантиці), правильна форма*. Почитайте принаймні вірші «*Нової дегенерації*», і зрозумієте, що мета їх – *шаманське “по-ятіє” (принцип to have)*. “*...Замість робитися майстрами часу, – пише Оксана Забужко, – ... стали (представники “залізного віку”, – О.Г.) його бранцями*. У висліді живемо в стані якихось *перманентних почуттєвих викиднів* (підкреслення наше, – О.Г.): *ані любити близьких нема коли, ані дорогих небіжчиків оплакати, – зате дедалі, то більше оплакуємо власну безмежну самотність*” [30].

Покоління культурного андерграунду (“Мандрований Град”, “нові єзуїти”) прагне *дезетатизації, тобто емансипації народу від держави (Системи)* (пор.: “*Вітчизну я любив, а не державу*”, – писав лорд Байрон у «*Сарданапалі*»), *коли народ починає саме себе споглядати у куль-*

турі (цій, за Аленом де Бенуа, “інтимній діалектиці людини та природи”) як *об’єктивації своєї самості*, що набагато легше зробити в умовах, коли декларується, що “Не за таку Україну боролися покоління попередників!”, “Не про таку самостійну Україну ми мріяли!”.

Іспанський баск Мігель де Унамуно-і-Хуго пропонував для своєї країни наступний проект: “... перейти в інший вимір – ... відродити націю означає “перетворити стадо виборців та податкодавців” у “народ, що складається з “я”... Ось у цій точці “я”, в неподільному духовному атомі спільноти й вирішується ... її майбутнє” [33].

Першими, хто запропонував в українській інтелектуальній історії *дезетатизаційну національну ідею*, на думку Оксани Забужко, були *Іван Франко та «Молода Україна»* (Т. Зеньківський, Л. Цегельський, В. Старосольський, А. Крушельницький, М. Вітошинський, В. Панейко, В. Лотоцький та інші). Але з причини, що *цей проект було насильницьки перервано, то цю місію кладе на себе сучасне покоління “Мандрованого Граду”*, яке, начебто, за словами представника ворожого їм проекту із заповідально-рустикального дискурсу, прагне винайти “нове колесо” [34]. Або ж, як *справжні “деміурги”, дмухнути в обличчя “масового” істеблішменту “подих третього тисячоліття”* (за М. Жулинським).

Але воно, це “покоління”, свідоме того, що *не починає нову лінію глобальної рефлексії, але завершує стару – остаточно та безповоротно.*

Завершує черговий оберт колеса дхарми української літератури.

Література

1. Андрухович Ю. Кохання і смерть по-лицарськи: визволення панни / Ю.Андрухович // Сучасність. – 1994. – № 1. – С. 69-75.
2. Шлемкевич М. Загублена українська людина / М.Шлемкевич. – К., 1992. – С. 32-33.
3. Процюк С. Завжди й ніколи: поезії / С.Процюк. – Львів: Престиж-Інформ, 1999. – С. 42.
4. Хвильовий М. Україна чи Малоросія / М.Хвильовий // Слово і Час. – 1990. – №1. – С. 26-28.
5. Донцов Дм. Дві літератури нашої доби / Дм.Донцов. – Львів, 1991. – С. 43.
6. Аверинцев С. Поэты / С/Fdthbywtd. – М.: Языки славянской культуры, 1996. – С. 314.
7. Ешкилев В. Восточная Европа : кризис идентичности / В.Ешкилев // Независимая газета. – Москва, 1999. – 25 авг.
8. Эбаноидзе И.А. «Опьяненная песня» или «нравоучительная притча»? / И.А.Эбаноидзе // Известия РАН. Серия литературы и языка. – 1995. – Т.54, №2. – С. 35-36.
9. Парамонов Б. Конец стиля / Б.Парамонов. – М.: Аграф; СПб.: Алетейя, 1999. – С. 303, 366.
10. Андрухович Ю. Перверзія / Ю.Андрухович. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – С. 317.

11. Шерех Ю. Пороги і Запоріжжя / Ю.Шерех. – Харків, 1998. – Т.1. – С. 326.
12. Жулинський М. Подих третього тисячоліття: літературно-критичні статті / М.Жулинський. – Луцьк: Терен, 2000. – С. 26.
13. Парамонов Б. Конец стиля / Б.Парамонов. – М.: Аграф; СПб.: Алетейя, 1999. – С. 246.
14. Tomlinson H. After Truth / H.Tomlinson // Dismantling Truth. – L., 1989. – P. 51.
15. Парамонов Б. Конец стиля / Б.Парамонов. – М.: Аграф; СПб.: Алетейя, 1999. – С. 19.
16. Белинский В. Полное собр. соч. / В.Белинский. – М., 1955. – Т.VII. – С. 352.
17. Розанов В. Кое-что новое о Пушкине / В.Розанов // Пушкин в русской философской критике. – М., 1990. – С. 189.
18. Шпенглер О. Закат Европы / О.Шпенглер. – Минск, 1998. – Т.1. – С. 127-128.
19. Парамонов Б. Конец стиля / Б.Парамонов. – М.: Аграф; СПб.: Алетейя, 1999. – С. 245, 246.
20. Курасв А. Навіщо це дітям? / А.Кураєв // Українська мова та література: тижневик. – Київ, 2000. – №.1. – С. 5.
21. Бондар-Терещенко І. Геній місця / І.Бондар-Терещенко // Кальміус. – 2001. – №.1-2. – С. 17.
22. Шерех-Шевельов Ю. Шанс України – в експансії. Культурній / Ю.Шерех-Шевельов // Вісті з України. – 1998. – 14 травня.
23. Федорак Н. Роман Андруховича “Перверзія” і українська літописна традиція / Н.Федорак // Пост-Поступ. – 1996. – №20. – С. 11.
24. Jeszkiliev W. Rycerz przed kaplanem. Typologia dwu fenome / W.Jeszkiliev // Czas kultury. – Poznan, 1997. – №5-6. – S. 89-91.
25. Шерех Ю. Пороги і Запоріжжя / Ю.Шерех. – Харків, 1998. – Т.1. – С. 592, 593, 594.
26. Лободинський Ю. Пісня про Україну / Ю.Лободинський. – Львів, 1996. – С. 65.
27. Ілля В. Модернізм, постмодернізм, авангардизм на нашому ґрунті / В.Ілля // Основа. – 1997. – №.11. – С. 121, 122.
28. Єшкілев В. Діти різних конвенцій / В.Єшкілев // Критика. – 2000. – №5. – С. 24-26.
29. Шкловский В. Избранное : в 2-х тт. / В.Шкловский. – М., 1983. – Т.2. – С. 95.
30. Забужко О. Входить Фортінбрас / О.Забужко // Зарубіжна література: тижневик. – 1999. – №36.
31. Рубан В. Мародери / В.Рубан // Слово. – 1993. – №10. – С. 1.
32. С. Лён. Бронзовый век / С.Лён // Человек и природа. – М., 1992. – №2.
33. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст / О.Забужко. – К., 1993. – С. 37.

34. Мушкетик Ю. Колесо: кілька думок із приводу сучасного українського поставангарду / Ю.Мушкетик // Літературна Україна. – 1994. – 27 жовтня.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 27.12.2011 р.
Рекомендовано до друку докт. філос. наук, професором **Возняком С.М.***

CREATIVE PHENOMENON OF “THE VAGABONDING SITI” IN THE MODERN UKRAINIAN LITERARY PROCESS

O. B. Gutsulyak

*PreCarpathian National University named Vasyl Stefanyk;
76000, Ivano-Frankivs'k, st. Shevchenko, 57;
ph. +380 (342) 59-60-10*

The paper considers the philosophical and ideological and creative aspects of modern Ukrainian literary process in the context of the literary process, defined leading mythologeme ("proteus-trikstef", "vagabond", "kulturtreger"), temporalgrouping, creative practices, discursive continuity of neomodern and postmodern Ukrainian literature from the baroque, classical and modern Ukrainian literature.

Key words: *modern Ukrainian literary process, culture, convention, generation, projects, discourses, mythologeme*